

**Recenzja: Andrzej NIKITOROWICZ: *Ukraińcy Podlasia.*  
*Dylematy tożsamościowe.*  
Kraków, Wydawnictwo Nomos 2014, 298 s.**

Wśród kilku ważnych pozycji z zakresu problematyki etnicznej i narodowej, które ukazały się w bieżącym roku, książka młodego białostockiego socjologa Andrzeja Nikitorowicza zasługuje na szczególną uwagę i szersze omówienie. Jednym z powodów jest podjęcie przez autora mało dotąd zbadanych procesów, jakim w warunkach demokratyzowania się życia społecznego podlega ukraińska mniejszość narodowa w województwie podlaskim. Interesujące i nowatorskie podejście do tych zagadnień zostało zaprezentowane w kontekście ogólniejszych procesów budzenia się potrzeb i aspiracji narodowych różnych grup w demokratycznej Polsce, szczególnie w regionach takich, jak Podlasie, gdzie mieszka ludność mocno zróżnicowana pod względem etnicznym. Cel, jaki postawił sobie A. Nikitorowicz, tj. dostarczenie nowej, usystematyzowanej wiedzy na temat powstawania i odradzania się grup narodowych i etnicznych w Polsce, po lekturze jego książki należy uznać za w pełni zrealizowany. Drogą do osiągnięcia tego celu było poszukiwanie odpowiedzi na pytanie: W jakim kierunku ewoluuje i będzie prawdopodobnie ewoluować poczucie tożsamości narodowej mniejszości ukraińskiej w województwie podlaskim: czy będzie to część ukraińskiej mniejszości narodowej w Polsce, czy też narastać będzie zakres jej autonomii względem narodu polskiego, białoruskiego i ukraińskiego na rzecz poczucia własnej tożsamości narodowej? Autor równie przekonująco zrealizował cel teoretyczny badań: przetestowanie koncepcji małego narodu kulturowego w kontekście pytania, czy ukraińska mniejszość na Podlasiu ma szansę stać się takim narodem. Tłem podjętych przez A. Nikitorowicza badań jest dobrze dopasowana do problematyki badawczej teoria: przegląd definicji i koncepcji narodu, narodu kulturowego,

tożsamości, w tym etnicznej i narodowej, kwestii mniejszości narodowych i etnicznych, akulturacji i asymilacji. Zbudowany na tej bazie socjologiczny portret ukraińskiej mniejszości narodowej w kontekście innych mniejszości zamieszkujących województwo podlaskie jest interesującym, dobrze skomponowanym podsumowaniem naukowej wiedzy, opartej na różnoprofilowych badaniach tej społeczności. Kończy ją analiza najnowszego dyskursu na temat uświadomienia sobie przez część mieszkańców regionu posiadania odmiennych cech etnicznych i kulturowych w stosunku do Polaków i innych mieszkańców Podlasia, a przede wszystkim mniejszości białoruskiej, do której mylnie przez długie lata zaliczano członków podlaskiej mniejszości ukraińskiej.

Jasno postawiony problem badawczy: czy i w jakim stopniu mamy w województwie podlaskim do czynienia z procesem powstawania małego narodu kulturowego, autonomicznego względem pozostałej części mniejszości ukraińskiej w Polsce, a także problematyka badań i wynikające z niej hipotezy prowadzą do słusznej decyzji o wyborze podejścia jakościowego jako metody badawczej z wykorzystaniem obserwacji uczestniczącej (to jedno z najcenniejszych narzędzi poznawczych, jakimi dysponują badacze wywodzący się z regionów nazywanych pograniczami) oraz wywiadu częściowo strukturalizowanego i swobodnej rozmowy jako dobrze dobranych do metody technik badawczych. W analizie wyników badań empirycznych — ogólnie interesującej, konsekwentnie zmierzającej do weryfikacji hipotez i w wielu miejscach odkrywczej — warto zwrócić uwagę na fragment poświęcony zależności: tożsamość narodowa i etniczna a wyznanie prawosławne. A. Nikitorowicz weryfikuje mocno utrwalony w polskim społeczeństwie stereotyp łączący wyznanie prawosławne z tożsamością białoruską; w województwie podlaskim członkowie mniejszości ukraińskiej należą w większości do Kościoła prawosławnego, w innych regionach Polski — do grekokatolickiego. Nie oznacza to jednak, że na Podlasiu kształtuje się jakaś nowa autonomiczna tożsamość grupowa. Ukraińcy mieszkający w tym regionie deklarują poczucie łączności z pozostałą częścią mniejszości ukraińskiej w Polsce, wskazując jednocześnie cechy różnicujące. Autor ukazał je w odrębnym rozdziale analizując cztery bloki tematyczne: autoidentyfikacja narodowa, identyfikacje grupowe, konstruowanie ojczyzny i stosunek do mniejszości białoruskiej. Takie uporządkowanie problematyki pozwoliło A. Nikitorowiczowi przekonująco odpowiedzieć na postawione pytania i weryfikację wynikających z nich hipotez. Umożliwiło ponadto wskazanie najbardziej prawdopodobnego scenariusza przyszłości mniejszości ukraińskiej na Podlasiu — narastanie i utrwalanie się tożsamości ukraińskiej i funkcjonowanie w ramach struktur mniejszości ukraińskiej w Polsce z jednoczesnym akcentowaniem swojej autonomii organizacyjnej i instytucjonalnej.

Polska nauka ma przed sobą daleką jeszcze drogę do uporządkowania i zweryfikowania dotychczasowej wiedzy na temat struktury etnicznej i narodowej różnych regionów kraju oraz jej przeobrażeń w nowych warunkach społecznych, a przede wszystkim politycznych. Koniecznością staje się także zweryfikowanie

— mocno utrwalonych w świadomości Polaków, ale też równie mocno rozmiągających się z rzeczywistością — stereotypów etniczno-narodowych. Zaprezentowana książka Andrzeja Nikitorowicza zdecydowanie przybliża nas do tego celu, wzbogacając przy tym skromny jeszcze dorobek socjologii i antropologii pogranicza.

*Halina Rusek*